

Fecr Yayınları: 596

KATLÂ'L-KUR'ÂN'DAKİ KISSALARDA GEÇEN ÂYETLERİN
SA'LEBÎ'YE GÖRE TEFSİRİ
(Çeviri, Tahkik, Tashih, Tahlil ve Değerlendirme)

Doç. Dr. Nurdoğan TÜRK

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Kasım 2022

ISBN: 978-625-8304-45-9

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

**KATLÂ'L-KUR'ÂN'DAKİ
KISSALARDA GEÇEN ÂYETLERİN
SA'LEBÎ'YE GÖRE TEFSİRİ**

(Çeviri, Tahkik, Tashih, Tahlil ve Değerlendirme)

Doç. Dr. Nurdoğan TÜRK

Ankara 2022

Doç. Dr. Nurdoğan TÜRK

1969 Kocaeli/Kandıra'da dünyaya geldi. 1987'de Kocaeli İHL'ni ve 1991'de el-Ezher Üniversitesi'ni bitirdi. Mezuniyetinin ardından 1994'de yüksek lisansını ve 2001'de doktorasını tamamladı. Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde çeşitli görevlerde bulundu. Hâlen Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görevini sürdürmektedir.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	12
ÖN SÖZ	13
GİRİŞ	17

KISSALARDA GEÇEN ÂYETLERİN TEFSİRİ

1. İLK KISSADA GEÇEN ÂYETLERİN TEFSİRİ	25
1.1. Kıssanın Özeti	25
1.2. Âyetlerin Tefsiri	25
1.2.1. el-Bakara 2/24	25
1.2.1.1. Tefsir	26
1.2.1.2. Tahlil ve Değerlendirme	28
1.2.2. el-Hâkka 69/21-23	28
1.2.2.1. Tefsir	30
1.2.2.2. Tahlil ve Değerlendirme	30
1.2.3. el-Meâric 70/15-17	31
1.2.3.1. Tefsir	31
1.2.3.2. Tahlil ve Değerlendirme	34
2. ALİ B. FUDAYL B. İYÂZ'IN KISSASINDA GEÇEN ÂYETLERİN TEFSİRİ	39
2.1. Kıssanın Özeti	39
2.2. Âyetlerin Tefsiri	40
2.2.1. el-En'am 6/30	40
2.2.1.1. Tefsir	40
2.2.1.2. Tahlil ve Değerlendirme	41
2.2.2. el-Mü'minûn 23/106	42
2.2.2.1. Tefsir	42
2.2.2.2. Tahlil ve Değerlendirme	42

2.2.3. ez-Zümer 39/47 -----	43
2.2.3.1. Tefsir -----	43
2.2.3.2. Tahlil ve Değerlendirme-----	45
3. KÜFELİ YAŞLI ADAMIN KISSASINDA GEÇEN ÂYETİN TEFSİRİ--	50
3.1. Kıssanın Özeti -----	50
3.2. Âyetin Tefsiri -----	50
3.2.1. el-Bakara 2/24 -----	50
4. BİR GRUP ÇİNİN KISSASINDA GEÇEN ÂYETLERİN TEFSİRİ-----	51
4.1. Kıssanın Özeti -----	51
4.2. Âyetlerin Tefsiri-----	52
4.2.1. Âl-i İmrân 3/185 -----	52
4.2.1.1. Tefsir -----	52
4.2.1.2. Tahlil ve Değerlendirme-----	54
4.2.2. et-Tahrîm 66/6 -----	57
4.2.2.1. Tefsir -----	57
4.2.2.2. Tahlil ve Değerlendirme-----	57
5. ZÜRÂRE B. EVFÂ EL-HARAŞÎ'NİN KISSASINDA GEÇEN ÂYETİN TEFSİRİ -----	59
5.1. Kıssanın Özeti -----	59
5.2. Âyetin Tefsiri -----	59
5.2.1. el-Müddessir 74/8 -----	59
5.2.1.1. Tefsir -----	59
5.2.1.2. Tahlil ve Değerlendirme-----	60
6. BİR A'RÂBİNİN KISSASINDA GEÇEN ÂYETLERİN TEFSİRİ -----	63
6.1. Kıssanın Özeti -----	63
6.2. Âyetlerin Tefsiri-----	63
6.2.1. ez-Zâriyât 51/22-23 -----	63
6.2.1.1. Tefsir -----	63
6.2.1.2. Tahlil ve Değerlendirme-----	72

7. MUHAMMED B. EL-MÜNKEDİR'İN KARDEŞİNİN KISSASINDA GEÇEN ÂYETİN TEFSİRİ -----	88
7.1. Kıssanın Özeti-----	88
7.2. Âyetin Tefsiri -----	88
7.2.1. ez-Zümer 39/47 -----	88
8. KÜFELİ GENCİN KISSASINDA GEÇEN ÂYETLERİN TEFSİRİ-----	89
8.1. Kıssanın Özeti-----	89
8.2. Âyetlerin Tefsiri -----	89
8.2.1. el-Mü'minûn 23/101-108 -----	89
8.2.1.1. Tefsir -----	90
8.2.1.2. Tahlil ve Değerlendirme-----	95
9. ÂRİFLERDEN BİRİSİNİN KISSASINDA GEÇEN ÂYETLERİN TEFSİRİ -----	101
9.1. Kıssanın Özeti-----	101
9.2. Âyetlerin Tefsiri -----	101
9.2.1. ez-Zâriyât 51/17-18 -----	101
9.2.1.1. Tefsir -----	101
9.2.1.2. Tahlil ve Değerlendirme-----	104
10. NİŞÂBÜRLÜ GENCİN KISSASINDA GEÇEN ÂYETİN TEFSİRİ --	106
10.1. Kıssanın Özeti -----	106
10.2. Âyetin Tefsiri -----	106
10.2.1. ez-Zümer 39/54-----	106
10.2.1.1. Tefsir -----	107
10.2.1.2. Tahlil ve Değerlendirme -----	107
11. UTBE'NİN KOMŞUSU MİSVER'İN KISSASINDA GEÇEN ÂYETLERİN TEFSİRİ -----	111
11.1. Kıssanın Özeti -----	111
11.2. Âyetlerin Tefsiri-----	111

11.2.1. Meryem 19/85-86 -----	111
11.2.1.1. Tefsir -----	112
11.2.1.2. Tahlil ve Değerlendirme -----	114
12. HZ. LOKMÂN EL-HAKÎM'İN KISSASINDA GEÇEN ÂYETİN TEF-	
SİRİ -----	118
12.1. Kıssanın Özeti -----	118
12.2. Âyetin Tefsiri -----	118
12.2.1. Lokmân 31/16 -----	118
12.2.1.1. Tefsir -----	118
12.2.1.2. Tahlil ve Değerlendirme -----	120
13. MEHÂLİBELİ YAŞLI ADAM VE CÂRİYESİNİN KISSASINDA GEÇEN	
ÂYETLERİN TEFİRİ -----	123
13.1. Kıssanın Özeti -----	123
13.2. Âyetlerin Tefsiri -----	124
13.2.1. en-Nisâ 4/77-78 -----	124
13.2.1.1. Tefsir -----	125
13.2.1.2. Tahlil ve Değerlendirme -----	130
13.2.2. el-Kehf 18/29 -----	133
13.2.2.1. Tefsir -----	134
13.2.2.2. Tahlil ve Değerlendirme -----	139
13.2.3. ez-Zümer 39/53 -----	144
13.2.3.1. Tefsir -----	145
13.2.3.2. Tahlil ve Değerlendirme -----	156
14. EBÛ CEHİR ED-DARİR'İN KISSASINDA GEÇEN ÂYETLERİN TEF-	
SİRİ -----	174
14.1. Kıssanın Özeti -----	174
14.2. Âyetlerin Tefsiri -----	175
14.2.1. el-Furkân 25/23-26 -----	175
14.2.1.1. Tefsir -----	175
14.2.1.2. Tahlil ve Değerlendirme -----	178

15. BAZI ÂRİFLERİN KISSASINDA GEÇEN ÂYETİN TEFSİRİ -----	181
15.1. Kıssanın Özeti -----	181
15.2. Âyetin Tefsiri -----	181
15.2.1. el-Hadid 57/16 -----	181
15.2.1.1. Tefsir -----	182
15.2.1.2. Tahlil ve Değerlendirme -----	191
16. ESED B. SALHEB'İN KISSASINDA GEÇEN ÂYETLERİN TEFSİRİ	203
16.1. Kıssanın Özeti -----	203
16.2. Âyetlerin Tefsiri-----	203
16.2.1. ez-Zuhruf 43/74-75 -----	203
16.2.1.1. Tefsir -----	203
16.2.1.2. Tahlil ve Değerlendirme -----	204
17. HZ. ÖMER'İN (R.A.) GENÇ ARKADAŞININ KISSASINDA GEÇEN ÂYETLERİN TEFSİRİ-----	205
17.1. Kıssanın Özeti -----	205
17.2. Âyetlerin Tefsiri-----	205
17.2.1. el-A'râf 7/201 -----	205
17.2.1.1. Tefsir -----	206
17.2.1.2. Tahlil ve Değerlendirme -----	207
17.2.2. er-Rahmân 55/46-----	209
17.2.2.1. Tefsir -----	209
17.2.2.2. Tahlil ve Değerlendirme -----	212
SONUÇ -----	217
HÂTİME -----	221
KAYNAKÇA-----	223

*Bu kitabımı, hayatta olan biricik annem Nurten Hanım'a ve
babam Mustafa Bey'e ithaf ediyorum.*

*Allah, ikisine de hayırlı uzun ömürler versin
ve onlardan razı olsun.*

Âmîn.

KISALTMALAR

b.	: bin, ibn
b.y.	: Basım Yeri Yok
bk.	: Bakınız
çev.	: Çeviren
d.	: Date of death
dip.	: Dipnot
ed.	: Editör
H.z.	: Hazreti
krş.	: Karşılaştırınız
m.lf.	: Müellif, Yazar
No.	: Numara
nşr.	: Neşreden
öl.	: Ölüm Tarihi
r.a.	: Radıyallahu anh
r.anhâ	: Radıyallahu anhâ
s.a.v.	: Sallallâhü aleyhi ve sellem
thk.	: Tahkik Eden
ts.	: Tarihsiz
vd.	: ve diğerleri
vol.	: Volumen
y.y.	: Yayıncı Yok

ÖN SÖZ

Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a özgüdür. Salât ve selâmın en güzeli, Hz. Muhammed'in (s.a.v.), nebî ve resul kardeşlerinin, tertemiz ailesinin, güzide ashâbının, tâbiînin, evliyanın, sâlihlerin ve saygın ulemânın üzerine olsun.

Ebü İshâk Sa'lebî (öl. 427/1035), Nişâbûr'un yetiştirdiği kıymetli müfessirlerden birisidir. Eserlerinden ünlü tefsiri *el-Keşf ve'l-beyân*, rivâyet tefsirleri arasında önemli bir konuma sahiptir. Diğer eseri *Katlâ'l-Kur'ân* ise bilindiği kadarıyla konusu ve içeriği bakımından İslâmî literatürde müstakil olarak kaleme alınan ilk ve tek telif kitaptır. Konusu ise Kur'ân âyetlerini dinlerken veya okurken vefat eden zâtların ölüm hikâyeleridir.

Bu çalışmada, *Katlâ'l-Kur'ân*'daki on yedi kıssada geçen âyetlerin Sa'lebî'ye göre tefsiri yapılacaktır. Zira daha önce 2020 yılında yayımlanan *Kur'ân'dan Etkilenerek Ölenler Ebû İshâk es-Sa'lebî ve Eseri: Katlâ el-Kur'ân* adlı eserimizde, *Katlâ'l-Kur'ân*'daki ölüm hikâyeleri okuyucuya sunulmuş fakat anılan kıssalarda geçen âyetlerin tefsiri kitabın hacminin büyümemesi için yapılmamıştı. Dolayısıyla Kur'ân âyetlerini dinlerken veya okurken ölen o zâtların durumunu daha iyi kavrayabilme, zihin dünyalarına ortak olabilme ve gönülden hissettiklerini hissedebilme adına bu kitabın hem bir önceki eserimiz *Kur'ân'dan Etkilenerek Ölenler*'in tetimmesi niteliğinde noksan kalan bir bölümü tamamlaması hem de Kur'ân'ın en doğru şekilde anlaşılmasına katkı sağlaması umulmaktadır.

Çalışmada; Sa'lebî ve iki eseri *el-Keşf ve'l-beyân* ve *Katlâ'l-Kur'ân* hakkında kısa bilgi verilmiş, söz konusu hikâyele-

rin bu iki kitapla olan münasebeti ve Sa'lebî'nin her iki kitabını hangi amaçla ve kimlere yönelik yazdığı irdelenmiştir. Sonra *Katlâ'l-Kur'ân*'da geçen kıssalar özet bir şekilde takdim edilmiştir. Zira bu hikâyeler, *Kur'ân'dan Etkilenerek Ölenler* adlı kitabımızda geniş bir şekilde ele alınmıştır. Daha sonra *Katlâ'l-Kur'ân*'daki on yedi kıssada geçen âyetlerin Sa'lebî'ye göre tefsiri onun *el-Keşf ve'l-beyân*'ına başvurularak çeviri olarak sunulmuş, çeviri pasajlarında zâtların vefat tarihleri metnin akıcılığı dikkate alınarak dipnotlarda verilmiş, *el-Keşf ve'l-beyân*'ın 2002, 2004 ve 2015 tarihli baskılarındaki Arapça metinler birbirleriyle titizlikle mukayese edilerek varsa farklılıklar yine dipnotlarda belirtilmiştir. Ayrıca Sa'lebî'nin tefsirleri tahlil ve değerlendirmeye tâbi tutulmuş, tefsir pasajlarındaki hadisler kritize edilmiş ve tahkikleri yapılmış, hadislerin isnâdında geçen râviler hakkında *el-Keşf ve'l-beyân*'ın muhakkiklerinin kanaatleri dikkate alınmakla birlikte râvilerin cerh-ta'dil durumları bizzat tarafımızdan incelenmiş ve bu inceleme sonucunda isnâdlar hakkında ortaya çıkacak sıhhat mertebesi de tarafımızca verilmiştir. Birden fazla senedde geçen râvilerle ilgili malumat ise sadece ilk geçtiği yerde zikredilmiştir. Bundan başka isimsiz şair ve şiiirler birincil kaynaklarda tespit edilmiş, gerekli görülen yerlerde tashihler yapılmış, âyet ve tefsirlerin tematik analizine yer verilmiştir.

Allah'tan biricik dileğim, lütfu ve rahmeti sayesinde birtirmeyi nasip ettiği ve alın teri döktüğümüz bu kitabımızı, “*İnsan ölünce üç şey hariç ameli kesilir. Sadaka-i câriye, kendisinden faydalanılan ilim ve kendisine dua eden hayırlı evlat.*” (Müslim, “Vasiyye”, 14) hadisinde geçtiği minvalde kıyamet gününe kadar kendisinden yararlanan bir ilim ve benim için huzurunda iyilik hazinesi kılmasıdır. Bu samimi amelimde bana yardımcı olan kıymetli eşim Emine Türk hanımefendi-

ye, kitabımı baştan sona okuyup değerli katkılarını esirgemeni saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Hikmet Koçyiğit ve Doç. Dr. Hüseyin Akyüz'e -Allah hepsinden razı olsun- gönülden teşekkür ediyor, hayır dualarımı sunuyorum.

Hamd, şükür ve gayret bizden, başarıya ulaştırmak sadece Allah'tandır.

Doç. Dr. Nurdoğan TÜRK
Ankara 2022